

9. Чичибабин Б. А. В стихах и прозе / Б. А. Чичибабин. – Харьков : Фолио, 1998. – 464 с.

Аннотация

Исследуется отображение социального времени-пространства в русской поэзии периода от А. Фета до поэтов 60-х годов XX столетия, основываясь на понятии хронотопа. Рассматривается эволюция тенденций, трансформация форм времени и другие языковые средства отображения реалий социального времени-пространства в поэтических текстах.

Ключевые слова: социальное время-пространство, хронотоп, поэтический эксперимент, языковые средства, темпоральность.

Анотація

Досліджується відображення соціального часо-простору в російській поезії періоду від О. Фета до поетів 60-х років XX сторіччя, спираючись на поняття хронотопу. Розглядається еволюція тенденцій, трансформація форм часу та інші мовні засоби зображення реалій соціального часо-простору в поетичних текстах.

Ключові слова: соціальний часо-простір, хронотоп, поетичний експеримент, мовні засоби, темпоральність.

Summary

Social time and area representation in Russian poetry of the period from A. Fet to the 60-th years of XX century poets based on concept "chronotope" is investigated. Evolution of tendencies, transformation of tense forms and other language means of reflection social time and area realities in poetic texts is considered.

Keywords: social time and area, chronotop, poetic experiment, language means, temporariness.

УДК 81'342.9–84

Сахарчук Я.В.,

аспірант,

Чорноморський державний університет імені Петра Могили

ИНДИВИДУАЛЬНА МОВНА КАРТИНА СВІТУ КАРЛА КРАУСА В АФОРИЗМАХ І ФОНЕТИЧНЕ ЇЇ ВІДОБРАЖЕННЯ

Феномен, який називають "картина світу", з'явився з появою людини. Створення перших картин світу у людини співпадає за часом з процесом антропогенезу. Проте реалія, що названа терміном "картина світу", стала предметом науково-філософського і лінгвістичного розгляду не так давно. Це поняття знаходиться на стадії формування: існує багато спроб його визначення і розкриття значення; піднімаються питання про структурну одиницю картини світу – концепт, про його компонентний склад і засоби актуалізації.

Проблема картини світу тісно пов'язана з такими питаннями, як репрезентація її за допомогою мовних засобів (мовна картина світу), а також її національна специфіка, що пов'язана з особливостями тієї чи іншої мови. Саме цими проблемами займається спеціальна галузь лінгвістичного знання – когнітивна лінгвістика. У найзагальнішому вигляді предмет когнітивної лінгвістики можна

охарактеризувати як дослідження способів і засобів вербалізації концепту. До засобів вербалізації концепту традиційно відносять одиниці тих мовних рівнів, які, крім плану вираження, мають ще і план змісту, тобто все, окрім звуків мови, одиниць фонологічного рівня.

Сучасні досягнення в області фоносемантики дозволяють стверджувати, що звук володіє планом змісту і здатний репрезентувати деякі концептуальні ознаки. Звуковий символізм грає важливу роль в актуалізації мовної картини світу. Фоносемантика народжується і затверджує себе на стику фонетики (за планом вираження), семантики (за планом змісту) і лексикології (за сукупності цих планів) [1, 165].

Фоносемантична домінанта може вивчатися з погляду її ролі в експлікації змісту мовної картини світу, що і буде частково зроблено у статті.

Отже, спробуємо визначити основні засоби вираження індивідуальної мовної картини світу Карла Крауса на фонетичному рівні.

Алітерація є одним з найбільш розповсюджених фонографічних прийомів у художній літературі. Це повтор одного чи кількох приголосних звуків у суміжних чи близько розташованих одне від одного словах [2, 134].

Карл Краус як афорист, користується алітерацією, щоб підсилити зміст відповідного контексту. Фоносемантика приголосних підкреслює емоційне навантаження афоризму, виконує функцію певного текстового нагнітання. Проте алітерація для Крауса не є головним компонентом форми, він не вдається до формалізації, а створює лише своєрідний звуковий акомпанемент змістові. Мистецький добір фонемосполучень відіграє значну роль у сприйнятті читачем мовної картини світу Крауса. Наведемо декілька прикладів, де виділимо цей стилістичний прийом:

Des Weibes Sinnlichkeit ist der Urquell, an dem sich des Mannes Geistigkeit Erneuerung holt.

Die weibliche Orthographie schreibt noch immer "genus" mit zwei und "Genuss" mit einem "s".

Die sinnliche Frau stellt die sittlichste Aufgabe, die sittliche Frau dient sinnlichem Verlangen.

Große Züge: Großer Zug.

Nicht die Geliebte, die entfernt ist, sondern Entfernung ist die Geliebte.

Die Unbewußtheit zum Bewußtsein zu bringen, ist Heroismus; die Bewußtheit ins Unbewußtsein zu tauchen, Finesse.

Ein schönes Kind hört an der Wand eines Schlafzimmers ein scharrendes Geräusch. Sie fürchtet, es seien Mäuse, und ist erst beruhigt, da man ihr sagt, nebenan sei ein Stall und ein Pferd rühre sich. "Ist es ein Hengst?" fragt sie und schläft ein.

Краус відтворює атмосферу дитячої кімнати увечері, перед тим, як дитина засне, за допомогою шиплячих сполучень приголосних "sch", "s" перед "p" і "t", а також за допомогою звуків "hauch-Laut", "ich-Laut" що передають букви "h", "ch".

An allen Geschäften des Lebens ist das Weib mit seinem Geschlecht beteiligt. Zuweilen selbst an der Liebe.

Говорячи про жінку, афорист активно використовує м'який приголосний "l", комбінуючи його з твердим "g" та шиплячим "sch". Завдяки цьому створюється контраст, що підкреслює активну домінуючу роль "слабкої" жінки у всіх сферах життя.

"Zu neuen Taten, teurer Heide, wie liebt' ich dich, ließ' ich dich nicht?" So spricht das Weib Wagners. Dem Helden müßte bei solcher Bereitschaft die Lust zu den Taten und die Lust am Weibe vergehen. Denn die Lust zu den Taten entstammt der Lust am Weibe. Nicht zu den Taten lasse sie ihn, sondern zur Lust: dann kommt er zu den Taten. Solcher Psychologie aber entspräche auch das Wort Wagners, wenn nur die Interpunktion verändert wäre. (Die Alliteration mag bleiben.) Man lese also: "Zu neuen Taten, teurer Heide! Wie liebt' ich dich, ließ' ich dich nicht?"

Тут Карл Краус сам говорить про алітерацію, яку використовує, таким чином підкреслюючи значення цього стилістичного прийому у власному ідіолекті.

Kosmetik ist die Lehre vom Kosmos des Weibes.

У даному афоризмі завдяки алітерації проводиться паралель між двома несуміжними поняттями – "косметика" та "космос" у значенні "внутрішній світ жінки".

Наступні 2 афоризми, розташовані автором у логічній послідовності, створюють певну логіко-семантичну групу, засновану на протиставленні чоловічої та жіночої природи:

Dem Sexus kommt es darauf an:

"Weib ist Weib" und "Mann ist Mann".

Eros aber deckt den Leib:

Weib ist Mann und Mann ist Weib.

Ist der "Masochismus" die Unfähigkeit, anders als im Schmerz zu genießen, oder die Fähigkeit, aus Schmerzen Genuß zu ziehen?

У цьому афоризмі протиставляються дзвінкий та глухий звуки "ss" і "z" у словах з протилежним семантичним значенням "Schmerz" та "Genuß". Завдяки цьому створюється певний стилістичний ефект.

Асонанс – засіб звукового живопису, повторення однакових голосних. Використовується в афоризмах Карла Крауса для підсилення емоційно-стилістичного ефекту [2, 137].

Афорист тяжіє до використання голосної "a", вдало поєднуючи слова, де голосна знаходиться у довгій та короткій позиції.

Man achte den Acker und man liebe die Landschaft. Dieses ist nahrhafter.

Der ist ein unkluger Berater einer Frau, der sie vor Gefahren warnt.

Проте не можна стверджувати, що Краус активно користується стилістичним прийомом асонансу. Це може бути обумовлено як індивідуальністю автора, так і фонетичними особливостями німецької мови.

Анафора – єдинопочаток, повторення на початку віршових рядків, строф або речень однакових чи співзвучних слів, синтаксичних конструкцій [5]. Літературна енциклопедія виділяє чотири види анафори: звукову, лексичну, синтаксичну та

ритмічну [6]. В афоризмах Карла Крауса наявні усі чотири види анафори. Наприклад, лексична, що являє собою поворення сполучника “ob”:

*Ob sündig oder sittenrein?
Ob lebend oder schon begraben?
Doch teilt ihr sie auch in Gefallene ein
und solche, die nicht gefallen haben.*

Або звукова, наприклад, повторення звуку “l”:

*Reinigung
Verachtung der Prostitution?
Die Huren schlimmer als Diebe?
Liebe nimmt nicht nur Lohn,
Lohn gibt auch Liebe!*

Цікаво, що явище звукової анафори, у даному випадку повторення звуку “l” в афоризмі має місце не тільки на початку рядків (адже це не віршована форма). Автором обіграються також іменники, що починаються з цього звуку. Таким чином досягається значний стилістичний ефект.

У семантичну групу афоризми може об'єднувати також лексична анафора. Наведемо всього декілька прикладів:

*Nervenärzten, die uns das Genie verpathologisieren, soll man mit dessen
Gesamten Werken die Schädeldecke einschlagen.*

*Nervenpathologie: Wenn einem nichts fehlt, so heilt man ihn am besten von
diesem Zustand, indem man ihm sagt, welche Krankheit er hat.*

Хоча дуже часто афоризми не пов'язані між собою за смыслом, іноді анафоричне повторення використовується письменником у групі окремих афоризмів.

*Wenn die Aufforderung eines Kutschers, mit ihm zu fahren, nur auf den Wunsch
in uns stieße, mit ihm nicht zu fahren, wäre das Leben leicht. Aber sie stößt manchmal
auf bessere Gedanken und zerstört sie. Wer denkt denn auch immer nur daran, nicht zu
fahren?*

*Wenn mich einer ansprechen will, hoffe ich noch bis zum letzten Augenblick, daß
die Furcht, kompromittiert zu werden, ihn davon abhalten wird. Sie sind aber
unerschrocken.*

Або:

*Das deutschliberale Pathos ist eine Mischung aus voraussetzungsloser
Forschung und freiwilliger Feuerwehr.*

*Das Geheimnis des Agitators ist, sich so dumm zu machen, wie seine Zuhörer
sind, damit sie glauben, sie seien so gescheit wie er.*

У даних прикладах чітко виділяється лексична анафора.

Jeder Wiener ist eine Sehenswürdigkeit, jeder Berliner ein Verkehrsmittel.

Окремі афоризми можуть групуватися за наявністю звукової анафори, що обумовлюється паралельним використанням однакових синтаксичних конструкцій:

Der Sport ist ein Sohn des Fortschritts, und er trägt schon auf eigene Faust zur Verdummung der Familie bei.

Die Mission der Presse ist, Geist zu verbreiten und zugleich die Aufnahmefähigkeit zu zerstören.

Der Journalismus dient nur scheinbar dem Tage. In Wahrheit zerstört er die geistige Empfänglichkeit der Nachwelt.

У деяких випадках саме наявність анафори свідчить про тісну смисловою спорідненість афоризмів. Остання стає ще більш вираженою завдяки схожим синтаксичним конструкціям – у першому афоризмі – складносурядному безсполучниковому реченню, а у другому – майже однозначними йому за стилістичним ефектом двома простими реченнями. До того ж, єдинопочаток має місце як в обох частинах першого, так і у другому та третьому реченнях. Висновок наступний: *анафоричність у сполученні з паралельністю побудови синтаксичних конструкцій – це характерна риса індивідуального стилю Карла Крауса.*

In Berlin geht man auf Papiermache, in Wien beißt man auf Granit.

In Berlin wächst kein Gras. In Wien verdorrt es.

Епіфора – стилістична фігура, протилежна анафорі: повторення кінцевих частин (звуків, слів, граматичних форм), а також суміжних відрізків мови (строк, фраз). Вид епіфори – рима [7].

Man unterscheide culpose und dolose Frauen.

Тут епіфора зустрічається не на синтаксичному рівні, а на лексичному.

Wer nichts der Sprache vergibt, vergibt nichts der Sache.

У цьому афоризмі спостерігається аналогічність побудови частин складного речення, а логічний наголос падає на іменники. Стилістичний ефект досягається саме завдяки епіфоричним кінцівкам цих іменників.

Geräusch wird störend nie empfunden, weil stets es mit Musik verbunden.

Тут рима, хоча й за відсутності віршового розміру, є важливим фонетичним засобом художнього стилю Крауса.

Ритм – основний організуючий елемент змістово-фактуального та емоційного матеріалу в тексті. Ритм можна вважати ознакою ідіостилію письменника, а нерідко й окремого твору. Ритм створює настрій, породжує різні відчуття, підсилює семантику тексту. О. Пешковський наголошував, що прозовій мові властиві більші ритми, ніж віршованій. Ритм художньої прози ґрунтується на врегулюванні кількості тактів у фонетичних реченнях, а також частковому врегулюванні кількості ненаголошених складів у такті, але без доведення його до якихось певних схем [3, 165]. Таким чином, ритмомелодичні явища в прозі – це відносно закономірне чергування мовних одиниць різного плану, тип симетрії, який повторюється у структурі речення і створює повний ритмомелодичний настрій. Це і є ознакою ідіостилію письменника, оскільки саме автор визначає семантично-емоційну сторону твору.

Оскільки афоризми Карла Крауса – це самостійні закінчені тексти, то приходить говорити про особливий ритм кожного з афоризмів. Проте, без

сумніву, їх об'єднує один загальний ритм, притаманний індивідуальному стилю письменника.

Література

1. Воронин С. В. Основы фоносемантики / С. В. Воронин. – Л., 1982. – 274 с.
2. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посібник / І. М. Кочан. – К. : Знання, 2008. – 423 с.
3. Пешковский А. М. Стихи и проза с лингвистической точки зрения / А. М. Пешковский // Методика родного языка, лингвистика, стилистика, поэтика. – Ленинград, 1925. – 476 с.
4. <http://www.ukrlib.com.ua/encycl/slovnyk/printout.php?number=7>.
5. <http://feb-web.ru/feb/litenc/encyclop/le1/le1-6733.htm>.
6. <http://www.slovoedia.com/2/221/278635.html>.

Анотація

На прикладі афоризмів розглядаються основні принципи індивідуального стилю Карла Крауса на фонетичному рівні. Виділяються стилістичні прийоми та підкреслюється їх значення для індивідуальної мовної картини світу письменника.

Ключові слова: ідіостиль, анафора, епіфора, асонанс, алітерація, ритм.

Аннотация

На примере афоризмов в статье рассматриваются основные принципы индивидуального стиля Карла Крауса на фонетическом уровне. Выделяются стилистические приемы и подчеркивается их значение для индивидуальной языковой картины мира писателя.

Ключевые слова: идиолект, анафора, эпифора, ассонанс, аллитерация, ритм.

Summary

The article deals with the main principles of the individual style of Karl Kraus on the example of his aphorisms on the phonetical level. The stylistic devices are foregrounded and their significance for the individual language picture of the writer are underlined.

Keywords: idiolect, anaphora, epiphora, assonance, alliteration, rhythm.

УДК 811.161.

Ігнат'єва С.Є.,

кандидат філологічних наук,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка

ОЦІНКА І ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ЕМОЦІЙНІСТЮ, ЕКСПРЕСІВНІСТЮ, МОДАЛЬНІСТЮ

Перехід лінгвістики на антропологічну парадигму дослідження (за В.М. Телією) обумовлений тією обставиною, що категорія оцінки на сьогодні посідає одне із провідних місць у лінгвістиці. Досліджуючи проблему вираження оцінного значення за допомогою різних мовних засобів, мовознавці стверджують, що "лексика вважається оцінною тоді, коли оцінний компонент міститься у структурі значення експліцитно, що виражається у словниковій дефініції чи позначках, або імпліцитно, коли його можна виділити спеціальними методами" (контекстуального аналізу, сполучуваного критерію, методу заглиблення дефініцій, прийому трансформації тощо) [1, 246].